

*Polej sem volas, ja fa sem bila
nalfubeta + modroboja
blondina.*

učitelja, ki je le dve leti pred menoj zaključil učiteljišče. Meni ravnatelj kot človek ni bil všeč. Kar naprej je nekaj govoril, kaj še le kot moški. Povedala sem mu, da bom kuhala samo za sebe, zato si je moral naročiti prehrano pri kmetu v bližini. Jaz sem imela v Celju svojo ljubezen, svojega fanta, kateremu sem obljubila, kar sem v srcu čutila: »*Srečelasega* samo tvoja za vedno«.

Sicer pa je moj ljubi iz Celja prihajal vsako soboto, vsak prosti dan. Ob prvem obisku sem ga šla čakati na postajo v Sevnico in potem sva več kot dve uri pešačila do šole. Nekateri vaščani so me opozorili, da se v gozdu pogosto pojavljajo divji prašiči, pa tudi kakšnega medveda se da srečati. Zato me je bilo kar strah, kadar je moj ljubi prihajal pozno ponoči. Pa še nekaj se je zgodilo. Ravnatelj je baje naročil skupini fantov, naj enkrat preplašijo mojega fanta, da ga bodo pretepli. Res so ga nekje pričakali in mu s tem zagrozili. Zato ga naslednjo soboto ni bilo, poslal pa mi je pismo in mi vse to napisal. Začela sem o tem malo poizvedovati med vaščani. Nekateri so bili kar malo presenečeni, saj so me imeli radi. Pogosto so me povabili k sebi, mi pošiljali koline, sadje. Tudi otroci so me imeli radi, raje kot ravnatelja. Jaz jih nikoli nisem zapirala po pouku, da ne bi mogli k verouku. Posebno sem bila vesela, ko mi je včasih mala deklica, moja učenka, potegnila iz žepka predpasnika jajčko, rekoč: »*Za* vas sem jo prinesla, tovarišica«.

Pa se je našel nekdo, ki je bil v tej skupini fantov in mi je skrivaj vse povedal. Seveda ga nisem izdala. Z ravnateljem pa sem grobo obračunala. Ko je nekoč potrkal na vrata moje sobe, sem ga nagnala z *marš* ven! Povedala sem mu, da vse vem, da bom stvar predala policiji. Zagotovil je, da se to ne bo več zgodilo, »da bo že on to obračunal s fanti«.

O vsem sem pisala tudi svojemu fantu in še dodala:

Zdaj ne morem več molčati,

vsemu svetu želela bi priznati,

dragi, vsa sem tvoja,

le ti si največja sreča moja.

Seveda mi je takoj odgovoril in obljubil, da spet pride, pa še pesmico je napisal:

Ob koncu pisma dodam le še to,
ljubezen do tebe je in še bo,
vedno bom ljubil le tebe in tvoje srce,
vem, da ne boš pozabila na me.

Včasih je moj ljubi s seboj prinesel kitaro in sedeč na postelji ob meni zabrenkal in zapel. Imel je zelo lep glas, čudovit tenor. Kar topila sem se ob poslušanju. Imam še vedno dve kitari. Celo vaški fantje so včasih prišli pod kozolec, ki je stal nasproti mojega okna in zraven peli. Včasih je moj fant šel med njih, pa smo tako lepo peli.

Ni pa samo on prihajal na Primož. Tudi jaz sem šla včasih v Celje, posebno, če je bilo več prostih dni. Takrat sem bivala pri Ivanovi sestri Milici na Teharjih. Skupaj sva šla v kino, plesat, pa tudi na grob njegovega očeta, ki je še vedno počival, kot žrtev partizanov, sredi gozda blizu Dramelj.

Med nama je bila resnična globoka obojestranska ljubezen. Oba sva počasi spoznavala, da tako ne bova mogla več dolgo živeti. Želela sva biti ves čas skupaj, v istem domu, v skupni postelji, za skupno mizo, skratka imeti svoj dom. In jaz sem ob koncu drugega leta učiteljevanja na Primožu nesla na občino v Sevnico svojo odpoved, ne glede na to ali bom kje dobila drugo službo. Kot vzrok sem navedla, da sem noseča. In res je bilo. Oba sva bila zelo srečna, ko sva ugotovila, da se pod mojim srcem poraja novo srce, sad najine ljubezni. Pa so me celo začeli prepričevati, da zdaj nama bo še posebno lepo tam gori, saj sva oba učitelja in si bova lahko pomagala, se nadomeščala in podobno. Jaz pa sem jim povedala, da napačno sklepajo, oče mojemu otroku ni ravnatelj, ampak moj fant iz Celja, ki redno prihaja k meni. Odpoved so morali sprejeti. Ob koncu leta je moj ljubi prišel po mene in odšla sva. Začasno sva se naselila pri njegovi sestri na Teharjih. Sklenila sva se poročiti. Še prej pa sva to želela sporočiti

mojim staršem, kamor sem ~~po~~ redkeje šla. Zato sva se nekega dne z vlakom odpeljala na moj dom. Moji doma so bili najinega prihoda zelo veseli. Doma pri nas sta živelata z očetom in materjo le brat in sestra. Mama nam je vsem pripravila bogato kosilo, bila je zelo vesela, ker mojega fanta še ni videla, oče in sestra pa sta bila pri meni večkrat na obisku, ko sem še bila na Primožu. Mami je bil zelo všeč. Tudi tu je Ivan na kratko povedal svojo zgodbo o očetu. Vsi so jo z žalostjo sprejeli. To je bilo tudi vzrok, da je moj oče povedal, predvsem Ivanu v tolažbo, svojo zgodbo iz partizanskih časov, ki se je po letih zelo ujemala z Ivanovo zgodbo. Tudi jaz se te zgodbe spominjam, saj sem bila stara šest let. Pozneje kot učiteljica v Celju sem jo objavila v Demokraciji kot svoje doživetje, kar je tudi bilo, dala pa sem naslov, Partizani iz mojega otroštva.

*besedilo je imelo naslov Partizani iz mojega otroštva
Srečanje s partizani.*

5. MOJE PRVO SREČANJE S PARTIZANI

Zapis te zgodbe je predvsem po mojem doživljanju, obogateno pa z očetovim pripovedovanjem. Takole je bilo:

*Ker se se danes imenuje
Kladje nad Blanco.*

Moj oče je z svojimi starši živel v majhni leseni hiški, ki so jo zgradili njegovi starši po tem, ko jim je hiša pogorela. Ta hiška je bila v primerjavi z ostalimi hišami v vasi nekaj posebnega – pol hiše, kjer so bili bivalni prostori, druga polovica pa je bila za hlev. Bivalni del je imel veliko sobo, danes bi temu rekli dnevna soba, z veliko zidano pečjo, mizo, dvema skrinjama in eno posteljo, na kateri sta spala očetova starša. Od tu pa so vodila vrata v majhno sobico, kamra so ji rekli, kjer je spal njun sin, pozneje s svojo ženo, mojo mamo. V hišo si prišel z dvorišča skozi malo predsobo, tej so rekli lopa. Tu je visel velik sklednik za posodo in prostor za posodo z vodo, ki si jo prinašali iz studenca v brentah. Iz te lope pa so vodila vrata v črno kuhinjo, kjer so kurili veliko peč, zato se je v kuhinji valil dim, ki je omogočal v času kolin dimljenje mesa. Pod hišo je bila v zemlji klet s sodi in ozimnico. Ko smo se rodili otroci, jaz sem bila najstarejša, smo spali najprej v zibelki, pozneje pa ob očeti ali mami v kamri. Moj brat se je rodil 1940 leta, sestra pa 1945, a spali smo še kar v kamri. Oče je bil zaposlen na železnici. V začetku se je prevažal s tovornimi vlaki, pozneje pa je dobil delo na železniški postaji Blanca, kot kretničar. Mama je skrbela kot gospodinja za nas otroke in starim staršem pomagala pri delu, saj smo imeli majhno kmetijo.

Ko je prišla vojna, je oče ostal zaposlen na železniški postaji, ker so tudi Nemci skrbeli, da so vlaki vozili. Včasih je delal ponoči, včasih podnevi, doma smo rekli, da ima oče dnevno ali pa nočno. V dnevno smo mu redno nosili opoldansko kosilo. Pot iz našega zaselka, Kladje nad Blanco, je dolga več ko tri kilometre. Med tem so tudi stari starši pomrli in smo večkrat bili z mamo sami, posebno nas je bilo strah, kadar je imel oče nočno. Tudi v našem kraju so se začeli pojavljati partizani. Namestili so se, tako je pozneje pripovedoval oče, pa tudi iz pogovora med ljudmi sem to slišala, v Goricih – to so bili griči in hribi nad vasjo, kar precej daleč stran. Tam so stale zidanice, pod njimi pa vinogradi. Običajno je bilo tam živahno, ob času dela v vinogradih, še posebno v času trgatve. Po zimi pa so tja

KRAJNA BRDA

Jeremij

gospodarji le občasno zašli, kadar je zmanjkalo vina v domači kleti. V te zidanice so se torej naselili partizani, kjer so namestili ležišča, pijača je bila pri roki, po hrano pa so prihajali ponoči v vas. Jemali so jo nasilno, z grožnjami in streljanjem. Največkrat so pobrali meso, ki se je dimilo, včasih pa so odgnali tudi kar živega prašiča. Jemali so tudi odejo, obleke, suho sadje in drugo. Kmetje so se tega zelo bali, zato so koline opravljali skrivaj in skrivali meso.

Vse to je moj oče pripovedoval mojemu Ivanu, jaz pa sem pripoved spremljala in tudi sama še kaj dodala, kar mi je ostalo v spominu kot 6 let stari deklici.

Neko noč, ko ni bilo očeta doma, so vdrli tudi v našo hišo. Meni kot otroku so se zdeli zelo grdi in spomnim se, da sem tudi jaz opazila rdeče zvezde na njihovih kapah. Moj oče je v pripovedi imenoval partizane, »hostarje«. Navedla bom kar iz svojega spomina, da so mami, ki je držala v naročju mlajšega bratca, nastavili puško na prsi, rekoč, da naj pove, kje je oče. Povedala je, da ima nočno. Potem so pobrali klobase in meso, ki se je sušilo navezano na vrvico na lesene palice ob peči, premetali skrinje in vzeli nekaj odej. Pri odhodu so odpeljali iz hleva še malo teličko.

Podobno se je dogajalo skoraj v vsaki hiši, je pripovedoval moj oče. Mi smo se teh partizanov zelo bali, posebno otroci. Opazovala sem svojega fanta med očetovim pripovedovanjem. Včasih je vmes rekel: »podobno kot pri nas«.

Tudi tega, s čimer je oče nadaljeval, se dobro spominjam. Nekega dne je prišla v vas dolga kolona Nemcev. Mi smo to opazili že, ko so prihajali po poti iz gozda, ki je vodila v vas, saj je naša hiša stala na začetku vasi. Oče je prišel iz hiše in jih pričakal. Najprej je mislil, da so prišli po njega. Potem pa je pristopil k njemu vodnik kolone in povedal, zakaj so prišli. Dobili so namreč nalogo, da požgejo ^{telo} vse naselje, ker podpiramo partizane. Dejal je še, naj poberemo iz hiše, kar želimo, potem pa se umaknemo. Enako so povedali tudi ostalim vaščanom, ki so se tedaj prestrašeni približali. Moj oče in še eden od kmetov sta pristopila k poveljniku. Oče, ki je znal

nekoliko nemško, je povedal, da je v službi na postaji in, da to ni res, da mi podpiramo partizane, pač pa, da nam oni vse nasilno jemljejo, grozijo s streljanjem, včasih tudi koga odpeljejo, če se upira. Nekega moškega, ki so ga tako odpeljali, nihče v vasi ga ni več videl, govorilo se je, da so ga ustrelili. Vsi prisotni vaščani so temu pripovedovanju očeta pritrdili. In čudo! Nemec je verjel. Potem so odločili, kaj bodo naredili. Dejali so, da nekaj pa morajo požgati, da bodo pokazali partizanom, da so bili tu in da vedo za njihova dejanja. Odločili so se, da bodo zažgali kozolec, ki je stal na drugem koncu vasi napolnjen s krmo in slamo, pod njim pa je bilo nekaj živine. Nemci so celo pomagali izprazniti kozolec in odpeljati živino, potem pa je zagorelo. Goreči kozolec je bil za mene in ostale otroke nekaj groznega, saj so se visoki plameni dvigali v nebo in so nas še dolgo preganjali v sanjah.

Nemci so odšli in niso ničesar odnesli. Naročili so le, da jih moramo vedno obveščati, kadar bodo partizani prišli v vas.

Minilo je nekaj ur. Nemci so že davno odšli. Tedaj pa se je iz smeri ^{KRAJNE BRDE} Goric začulo pokanje. Ljudje so takoj posumili, da so to »hostarji«. In res, prišli ^{so} s puškami v rokah naravnanimi na strel in spraševali, kje so Nemci, da jih postrelijo, če ne danes pa drugič, jih bodo že dobili. In spet so nabrali nekaj mesa in sosednemu kmetu odgnali eno telico. Vse očetovo pripovedovanje sem v celoti podoživljala. Spomnim se tudi, kaj je rekel oče, ko so partizani odšli: »Koga se moramo bolj bati, kdo nam naredi več škode? Tudi za kozolec, ki gori so krivi partizani«. Ljudje pa so razmišljali, da je dobro, da partizani niso prišli prej, ker bi prišlo do spopadov, a so vedeli zakaj niso prišli, ker so ^{NEHČU} se bali. Ta njihov prihod je bilo zgolj repenčenje in napihovanje, ^{delanje} junaštva, ki ga v resnici sploh niso imeli, bili so strahopetci, ki so živeli na račun partizanstva in na plečih kmetov.

Pozneje je še povedal moj oče, da je proti koncu vojne moral tudi on v partizane, nasilno. Bivali so nekje na neki planini, nikoli pa niso šli v kak napad. Vaščanke, med njimi tudi moja mama, ki so imele može tam gori, so potem vsak teden nosile ^{velike} vreče, ki so jih same zašile iz rjuh, si ^{oprtale} na hrbet preko ramen in jih močno držale z obema rokama, v njih je bila predvsem hrana. Zjutraj so odšle, vrnile pa so se pozno zvečer,

grobos, steruo grobocē, jūcešaleš so
se penehals tati; mūt' o paitrozento -
henojst se pūstjō, pūceš vērda
seuēt o. pūtafa kīara.

Resnīs pūra mūgati, al' kōbr se
edafala o' pūvā no sehaštem pūhōr;-
"Resnīs pūra pūvā pūvā pūvā"
"

6. V LEPŠE ŽIVLJENJE Z LJUBEZNIJO

Po odhodu z mesta učiteljice na Primožu pri Sevnici, sem zaprosila za mesto učiteljice na eni od šol v Celju in mojem domačem kraju, to je Blanci. Na Blanci sem ga tudi dobila. Dobila sem tudi sobo za bivanje. Z Ivanom sva se nameravala na hitro poročiti, da ne bi kot neporočena šla s trebuščkom na novo službeno mesto. Žal pa se je zgodilo, da je moj fant – bodoči ženin, zbolel. Prišlo je do krvavitve iz želodca in dvanajsternika in so ga komaj rešili. Težko je bilo namreč dobiti kri, ki so jo potrebovali za transfuzijo. Neke noči, ko je v bolnici ^{gret} zmanjkalo krvi, nula RH negativne, kakšno je imel moj ljubi. Za srečen izid sem se pozneje zahvalila dr. Završniku in pa eni od medicinskih sester, ki je poklicala svojega moža ponoči, ki je imel enako krvno skupino in jo je ^{kri} daroval, mojemu bodočemu možu. ^{moj bolnik} Potem je ^{bolnik} hitro okreval, a le toliko, da so ga samo začasno izpustili domov, da sva se lahko poročila, samo civilno. K sreči pa se mu ni bilo potrebno vrniti v bolnico, ker se je njegovo zdravstveno stanje zelo izboljšalo. Jaz mislim, da nama je tu pomagala božja roka. Veliko sem molila za njegovo zdravje. Spomnim pa se tudi, kako sem se včasih s kolesom peljala s Teharji v Celje do bolnice. Tam, ob betonski ograji, ki je takrat obdajala bolnico, sem pustila kolo, potem pa splezala čez ograjo, da sem se lahko pritihotapila, k mojemu bolniku. Dostop v bolnico je bil tedaj mogoč le mimo vratarja, ta pa je vrata odprl za obiske le v času, ko so bili ti dovoljeni. Sestram v bolnici sem se kar malo smilila, pa so mi dovolile kratek obisk. Iz tega časa se posebno spomnim izjave nekega zdravnika, ki me je zalotil pri bodočem možu rekoč: »Vi boste pa mlada vdova z otrokom«. Vendar je bila božja volja drugačna.

Najina poroka je bila skromna, sestra je pripravila le dietno kosilo, saj je mož moral še dolgo po tem imeti strogo dieto, kar celih 20 let. Želela sva tudi cerkveno poroko, a to sva odložila za lepši čas.

Kmalu sem rodila lepo, zdravo malo punčko, kar je mojega moža neizmerno osrečilo. Dala sva ji ime Janja, to pa zato, ker je moj mož Ivan v bistvu tudi Janez, klicali pa so ga ljubkovalno, največkrat kar »Žani«.

Imel pa je tudi sestrčno v Ameriki, ki ji je bilo ime Janja, s katero se je zelo dobro razumel. Spominjam se, kako je malo Janjo v naročju nesel domov iz bolnice, in opazil na obražku majhen mozoljček. Tudi njemu so se ti radi pojavljali, pa je dejal: »Vidiš, kako je po meni, še mozoljček ima tako kot jaz, moj, moj bambinek«, ravno pred mestno lekarno sva bila, saj smo bili namenjeni na avtobusno postajo, da se zapeljemo na Teharje. Po porodniškem dopustu, ki je trajal samo tri mesece, smo se z dojenčkom preselili v malo sobo na Blanci. Delala sem na šoli, ki sem jo tudi sama nekoč obiskovala, in prav tu dobila spodbudo, da bom učiteljica. Spominjam se, kako me je učila Ivanka Lazarini, katero sem imela zelo rada. Prvi dan pouka smo se zbrali v naši mali krajevni cerkvi, potem pa smo v koloni odšli v šolo. Bila je zelo stroga, vendar zelo, zelo poštena in dosledna. Posebno mi je ostalo v spominu, da je kot upraviteljica, tako smo jo klicali, dovolila, da je katehet, ki nas je poučeval verouk, lahko prihajal v šolo kar nekaj let., pozneje pa so to prepovedali. Takrat je živela sama z dvema otrokoma, s katerima smo se včasih na šolskem dvorišču skupaj igrali. Pozneje sem izvedela, da je tudi ona bila žrtev komunistične poveljne oblasti in, da je bila po krivični ustrelitvi njenega moža, Grofa Lazarinija, kazensko poslana na to vaško šolo, premoženje pa so jim zaplenili. O tem je pisal Reporter, kamor sem tudi poklicala in povedala, da sem bila učenka gospe Lazarini. Izvedela sem tudi, da je njena hčerka Katarina, mi smo jo klicali Kiti, še živa, sin Franci pa se je »čudno ponesrečil«, pri delu v laboratoriju. Nekateri smo razmišljali, kako je to mogoče, saj je bil priznan strokovnjak za svoje delo. Družina Lazarini, kot baroni, so imeli veliko zemlje in objektov v posesti. V reviji Reporter, 16 februar 2015 je objavljen članek z naslovom »Ograjena elita na plemiški zemlji rodbine Lazarini ...«. V času službovanja v šoli na Blanci nama je nekaj časa hčerko varovala sosedka, pozneje pa je prišla moževa mlajša sestra, ki je tukaj končala osnovno šolo.

Moj mož se je moral od slej voziti z vlakom na delo v Celje, kjer je bil zaposlen v Kovinotehni, to je bilo zelo naporno. Zgodaj zjutraj je odhajal in se pozno zvečer vračal, zato je zopet, nekajkrat zbolel. Zgodilo se je tudi, da je od utrujenosti prespal izstopno postajo in se moral nato peš vračati, več kakor uro hoda proti domu.

Ponovno sem zaprosila za učiteljsko delo v Celju, pa sem bila zavrnjena, ker še nisem imela strokovnega izpita, in nisem bila družbeno politično organizirana. Strokovni izpit sem hitro zelo uspešno naredila, nisem pa vstopila v zvezo komunistov – partija. Pa vendar sem imela srečo, spet bi temu rekla božjo pomoč. Moževa starejša sestra je imela dobro prijateljico, ki pa je vsej verjetnosti bila članica zveze komunistov in je dobila mesto učiteljice na šoli, kamor sem jaz prosila. Sestra in njen mož sta ji povedala, kako težko je njenemu bratu, voziti se tako daleč v službo, pa mi je ta učiteljica odstopila to mesto s posebnim priporočilom ravnatelju, da sem zelo dobra učiteljica. In sprejeli so me. Tu sem prvič uvidela, da so bili tudi redki komunisti dobri ljudje. Šola je bila IV. Osnovna šola, tako se je imenovala, ravnatelj pa je bil zadržan komunist, ki je po pooblaščenih ljudeh spremljal učitelje, ki so hodili k maši in celo določil učitelje komuniste, ki so poskušali pripraviti kolege nekomuniste za vstop v partijo. Tudi jaz sem dobila takega spremljevalca, kar mi je nekoč sam izdal. Bil je sicer samo tečajnik. Med nagovarjanjem za vstop v partijo se je sam izdal. Sam mi je razložil kako je prišel do naziva tečajnik, saj je on opravil samo nek tečaj, ki je trajal tri mesece, kot član zveze komunistov pa je bil zelo cenjen pri ravnatelju. Oba sva poučevala četrty razred, jaz z petimi leti učiteljstva on pa samo s tečajem. Drugače naj povem, da je bil dober kolega. Učiteljice, ki so hodile k maši, so bile večkrat zaslišane v ravnateljevi pisarni. Zaradi tega pritiska, tudi hčerko nisva dala krstiti in pozneje k obhajilu v Celju, ampak v Brestanici, v cerkvi Lurške matere božje.

Tudi stanovanja v Celju nismo dobili. Nekaj časa smo bivali v kabinetu nekega moževega prijatelja, pozneje pa v kabinetu pri neki učenki. Šola sicer ni imela stanovanj, moževa prošnja v Kovinotehni pa je bila zavrnjena, češ da ni strokovno izobražen in ni družbeno politično organiziran. Končno so nama dali eno sobo v neki stari hiši na Tomšičevemu trgu v Celju. Mož je sklenil, da bo doštudiral. Zagnal se je v študij. Najprej je končal osnovno šolo, nato ekonomsko in končno diplomiral na VEKŠ v Mariboru. V tem času sem tudi jaz diplomirala na pedagoški akademiji v Ljubljani.

Najina hčerka je lepo odraščala. V vrtec ni nikoli hodila. V času najine odsotnosti jo je pazila soseda, ki je stanovala nad nami.

Z došolanjem je dobil moj mož boljše službeno mesto. Dodelili so nama tudi manjše stanovanje v bloku, na Kajuhovi ulici. Hčerka je takrat že hodila v gimnazijo. Moževo zdravstveno stanje se je vidno popravilo. Začela sva razmišljati o gradnji lastnega doma. Zaprošila sva za kredit, parcelo za gradnjo pa sva kupila od nekega kmeta na Lopati, ki je v tistem času razprodajal posestvo. Kraj nama je bil zelo všeč, ker sva si želela živeti izven mesta. Veliko sva sama delala. Jaz sem bila navajena delati na zemlji in sem ves čas pogrešala, da nimam svojega vrta. Tu sva ga uredila, pa tudi sadovnjak. Kar preveč sva se zagnala v delo. Temelje sva kar sama izkopala. Ob vsem veselju in gradnji lastnega doma pa sva si zaželela še enega otroka. Res sem zanosila. A zgodilo se je tisto, kar sva najmanj pričakovala. Kljub pomoči zdravnikov v bolnici je prišlo do spontanega splava, mrtvo rojeni bi bil sinček.

To naju je zelo prizadelo. Globoko v sebi sem se počutila manj vredna. Videla sem tudi moža, kako trpi, a mi tega noče pokazati. Še bolj se je zagnal v delo, veliko pa je bil tudi službeno odsoten. Hčerka je v tem času odšla na študij v Ljubljano. Sama sem se včasih počutila popolnoma izgubljeno. Razmišljala sem celo, da me morda mož nima več rad in, da zato toliko dela in toliko potuje. Vendar sem se zelo motila, vsakič me je poklical s službene poti. Tega sem bila zelo vesela. Mož je bil še vedno moja edina ljubezen in najbolj srečna sem bila, ko se je vrnil iz službene poti in mi vedno prinesel kako darilo, med njimi je bil tudi ~~tale~~ krožnik, ki še danes visi nad vrati kuhinje, ~~če ravno malo poškodovan~~. *in mi je s krožnic padcem na tla, kar mi je bilo žalostno.*

Najin dom je počasi rasel in vselili smo se v prostor pod prvo betonsko ploščo. Zopet sva oba pridno delala in se predajala najini ljubezni, ki ni nikoli ugasnila. O izgubljenem otroku nisva nikoli več govorila, čeprav se je meni, zlasti kadar sem bila sama doma, globoko v srcu prebudila bolečina, ker ni bilo nikogar ob meni, pa sem razmišljala, kako bi bilo lepo, če bi kdo skakljal okrog mene.

Hiša pa je rastla. Kupila sva tudi »fička«, ki je bil rabljen. 1974 je bil naš dom dokončan ~~brez fasade~~. Lepo sva uredila vse prostore. Prvič smo šli

Spet je hodila
na morje v počitniško hišico podjetja Metka, v Novigrad.
Njena sestra je bila
tudi na morju.
Njena je bila sestra
onkraj morja.

na morje v počitniško hišico podjetja Metka, v Novigrad. Hodila sva tudi na izlete, največ s farani Sv. Jožefa, kamor sva hodila tudi k maši in sodelovala s prispevki pri gradnji zvonov. Veliko sva delala na vrtu in v okolici hiše. Okolje je bilo vse v cvetju, za kar sva dobila tudi občinsko priznanje. To je bil čas velike sreče in medsebojne ljubezni. Misli sva, da naju odslej ničesar več ne more onesrečiti. Pa vendar se je spet zgodilo. Hčerka je doštudirala v Ljubljani in si našla fanta. Dolgo nama o tem ni nič povedala. Fant jo je pripeljal pred hišo in odšel. Mož pa je začel razmišljati, da ko se bo poročila, bo potrebovala prostore za svojo mlado družino. Zopet se je zagnal v delo. Podstrešje z balkonom, veliko in svetlo, je začel spreminjati v stanovanjske prostore, sobo, kuhinjo, kopalnico, strešna okna ipd. Kot deklica je večkrat rekla, da njen fant ne bo smel imeti svoje hiše, da bosta lahko živela doma. Tudi pri samem delu ob gradnji je rada pomagala. Sedaj pa je nenadoma rekla, da se bosta poročila in, da je edinec, živi na drugi strani Celja in imajo svojo hišo, kamor se bosta naselila. Kaj hujšega za mojega moža. Bila sva sicer na poroki, a naši odnosi so se odtujili. Tudi hčerka je med tem nekaj zbolela, pa naju niso o tem nič obvestili. Moj mož je neizmerno trpel. Rekel je, da bi najraje vse skupaj pustil in bi odšla v tujino, v Ameriko, kjer je imel sorodnike. Jaz sem ga tolažila, rekoč mu, da se bomo že našli, saj ni šla daleč, premagala jo je ljubezen. Pri možu pa so se začele pojavljati nočne more iz mladosti, jokal je, ^{poročila}iskal mojo roko v postelji, ali pa hodil po stanovanju. Ko je čez nekaj časa moral v bolnico, ga je tudi hčerka prišla obiskat in spet smo se našli. Neko Veliko noč smo skupaj nesli k blagoslovu, najprej zelenje, nato jedila k Sv. Jožefu. Začela sva hoditi tudi k molitvi na Kalvarijo, potem pa k njim na obisk, saj prav tam stanujejo.

Skupaj sva potem šli s hčerko opravljati ^{Potem}vozniški izpit, da sem se lahko potem še eno leto vozila v službo na Lavo. Časi so postali spet srečni in spet sem večkrat slišala od moža: »Moja, moja za vedno.« Pa še to! V tem času sva si tudi pred Bogom zaobljubila večno ljubezen. Poročila sva se v Podsredi, kjer še danes živita najini poročni priči. Vse skupaj je bilo opravljeno bolj na tiho, povabljenih ni bilo. Tudi v službi kolegom nisem o tem povedala, da ne bi imela pozneje kakšne težave pri ravnatelju.

Približeval se je čas najine upokojitve. Bili pa so tudi časi, ko se je začelo gibanje za osamosvojitve Slovenije. Veliko sva spremljala to dogajanje z možem, kar nama je nekako oživel spomine na dogajanja v zgodnji mladosti. Popolnoma enotna, v odnosu do komunistične oblasti, se nama ni bilo težko odločiti. Pojavile so se stranke. Kot verna človeka sva se odločila za krščansko stranko, mislim, da se je imenovala Slovenski ~~Krščanski~~ Demokrati. V Celju je bil njen predsednik gospod, ki je danes predsednik Slovenske ~~Ljudske~~ stranke. Ker sva hotela tudi aktivno sodelovati v gibanju, ki se nama je zdelo pošteno, sva predlagala, da gremo s stranko v Ljubljano podpreti; četverico JBTZ (Janša, Borštner, Tasić, Zavrl). Predsednik pa je moj predlog grobo zavrnil. Jaz pa sem še tisti dan napisala odstopno izjavo in oba z možem sva se včlanila v stranko SDSS (Social ~~demokratska~~ stranka Slovenije), kakor se je takrat imenovala zdajšnja stranka SDS. Takoj so mi dali nalogo – vodstvo ~~Krščanskega~~ foruma te stranke, in sprejela sem. V tem času sva se tudi upokojila, zato sva lahko zelo zavzeto delovala. Prirejali smo skupne prireditve, organizirali izlete, sestanke, srečanja. Posebno mi je ostalo v spominu srečanje pri Sv. Jožefu, kjer smo imeli tudi mašo in je bil prisoten gospod Janez Janša. Redno smo praznovali materinski dan in dan državnosti. In tudi teh se je gospod Janša udeleževal.

Ko so nastale v mestnem odboru v SDS v Celju neke težave, me je Janez Janša povabil v Ljubljano in predlagal, da prevzamem vodstvo odbora, to je predsedstvo mestnega odbora SDS Celje. Malo sem oklevala, ali bom to zmogla, pa mi je obljubil vso pomoč. Na volilno konferenco je prišel s pooblastilom predsedstva stranke in me javno podprl. Tudi moj mož je bil nad tem navdušen in je obljubil, da mi bo v vsem pomagal. V začetku je bilo naporno, jaz pa sem to vzela zelo resno. Moj mož me je vedno povsod spremljal in celo finančno pomagal. Pridobili smo veliko novih članov in bili med najaktivnejšimi odbori, zato so mi podelili zlato vrtnico, možu pa srebrno. Izvolili pa so me tudi za podpredsednico Sveta SDS. 8 let sem bila tudi izvoljena za svetnico mestne občine Celje. Mož je bil zelo srečen, Janšo je nad vse občudoval, na mene pa je bil zelo ponosen. Nekako se

mi je zdelo, da je tudi to najino skupno delo v politiki prispevalo celiti rane iz njegove mladosti. Posebno je bil ponosen, ko sem bila na eni od slovesnosti na prostoru Teharskega taborišča slavnostna govornica in sem v nekaj mislih omenila tudi moževo trpljenje med vojno. Videla sem zopet solze na njegovem licu, ob zaključku slovesnosti pa me je pred vso množico objel in poljubil in izgovoril zopet tiste ljube besede: »Moja, moja, tako moja«. Tudi predsednik Janez Janša, ki je bil prisoten, mi je čestital k tako čustvenem nagovoru. Mnogi, tudi iz tujine, so mi takrat stisnili roko. Celoten govor pa je bil objavljen v glasilu Nove Slovenske zaveze št.: 51, zato sem pozneje dobila veliko pisem tudi iz tujine.

Res lahko rečem, da je bilo to najino soglasno in skupno delo v politiki, ki je bila poštena, zdravilo za moževe rane v mladosti, saj naju je to skupno zavzemanje za boljše in lepše življenje osrečevalo.

Posebno pa me je razveselila pohvala, ki sem je bila deležna ^{ko} nekaj let pozneje od nekdanjega svojega učenca, ki sem ga srečala v celjski bolnici, kamor sem spremljala moža. Ko so moža namestili, me je prosil za kratek razgovor. Predstavil se je z imenom in priimkom in povedal, da sem ga učila v osnovni šoli. Bila sem kar malo presenečena, ^{ko} iz ljubkega pridnega malega fanta je postal tako čeden mlad moški in še to zdravnik. Potem je še povedal, da so me imeli učenci zelo radi, posebno zato, ker jih nisem po pouku zadrževala, da ne bi mogli k verouku. Tudi to so vedeli, je povedal, da sem bila ena redkih učiteljev, ki nisem bila članica zveze komunistov. Pa so ob koncu leta poskušali doseči, da bi jim bila razredničarka še naslednje leto, a niso uspeli. Ravno tako jim je dobro delo, ko sem jih podprla, ko so dali v šolsko kuhinjo pritožbo, zakaj ravno na postne dni največ mesa ^{za malico}. ^{Pomembno je, da so tudi njegove oči -}

Jaz pa sem ga še vprašala, če se spomni ure zgodovine, ko smo obravnavali temo NOB – osvobodilni boj in socialistična revolucija. Prisoten je bil tudi šolski inšpektor, ki me je pozneje okaral, da sem premalo čustveno in podrobno obravnavala ta dva pojma. Jaz sem na njegovo pripombo samo molčala, globoko v sebi pa, na oba pojma gledajoč z vidika moževega trpljenja med NOB in revolucijo, tudi nisem mogla drugače. Bilo je preveč žrtev, groze in trpljenja, tudi po krivici rdeče

8. MOJ DOTIK VEČ NE DOSEŽE TE, S TEBOJ PA VEDNO MOJE BO SRCE

Mož je po upokojitvi ustanovil svojo firmo za prodajo artiklov, s katerimi je trgoval tudi v Kovinotehni. S časoma pa se je tega naveličal in poslovanje predal nekemu znancu. Vedno bolj se je posvečal delu okrog hiše. S časoma pa sem opazila, da postaja zelo pozabljiv. Svoje osebne stvari, pa tudi razno orodje, je odložil na neka čudna mesta, potem pa se ni mogel spomniti, kje je to. Spominjal se je dogodkov iz oddaljene preteklosti, ni pa vedel za kak dogovor ali dogodek iz preteklega dne. Včasih je sam odšel na sprehod v bližnji gozd, pa je namesto povratka domov, zašel k sestri v mesto. Tudi pri vožnji avtomobila ni bil več siguren. Ko sem nekoč zbolela in ostala nekaj dni v bolnici, kamor me je spremljal, ni znal svoji sestri povedati, kje sem, da bi me skupaj obiskala. Vse to sem pozneje povedala njegovi zdravnici, kamor sem ga redno spremljala. Dala je napotnico za specialni pregled pri nevrologu. Po razgovoru z možem je specialist dr. Grasselli takoj ukrepal. Sprejel ga je v bolnico, od tu pa so ga poslali na slikanje glave v Maribor. Izvid je bil alzheimerjeva bolezen. Jaz sem o tem takrat malo vedela. Zdravnik si je vzel čas in mi vse razložil, dal navodila in ustrezna zdravila, ki pa bolezen ne ozdravijo, ampak samo nekoliko zavirajo. Tako je še danes. Meni se je sicer podrl svet, a še tisti trenutek sem sklenila, da bom vse naredila in mu stala ob strani, da ga bom lahko še dolgo imela, saj je zdravnik rekel, da lahko to traja tudi deset let. In tako je tudi bilo. Mene so sicer sorodniki, pa tudi zdravniki, nagovarjali naj ga dam v dom, a jaz se zato nisem mogla odločiti. Ostal je pri meni. Poskrbela sem za najboljšo hrano, za razna prehranska dopolnila, veliko sva hodila v naravo. Včasih mi je na vrtu še kaj pomagal. Sama sem se odpovedala vsem funkcijam v politiki. A bilo je težko, morala sem paziti na vsak možev korak, da ni nikoli bil sam. Zelo ga je motilo, ko je videl, da najeti delavec kosi travo okrog hiše in ga je ozmerjal, ker ni vedel, zakaj je tako, saj to je bilo njegovo najljubše opravilo. Do mene ni bil nikoli grob ali nasilen, seveda pa sem z njim ravnala vedno zelo umirjeno. Sicer sem v tistem času prebrala veliko napisanega v zvezi s to hudo boleznijo. Naročila sem tudi revijo Spominčica. Nekoč pa je ob moji trenutni nepazljivosti skočil čez ograjo terase na vrt, a k sreči je bil tam kup snega. Tudi ponoči sem morala paziti nanj. Če je vstal, sem morala za njim npr. na stranišče.

Ko sva legla nazaj in sem ga pokrivala, mi je še vedno dal lupčka. Pa so me moji bližnji uspeli prepričati, da smo ga dali za nekaj časa v dnevno varstvo v dom ob Savinji. Tudi tam so bile težave z njim, saj je poskušal sam iti na sprehod. Končno sem popustila, bila sem res na koncu svojih fizičnih in psihičnih moči. Zaprošila sem za namestitev v Martino hišo – to je dom za starejše ob cerkvi Sv. Jožefa. Dobil je svojo sobo v varovanem oddelku. Jaz sem vsak dan prihajala k njemu. Vodila sem ga na sprehode v okolico, kjer sva se nekoč dobivala, kot dva mlada zaljubljenca. Tudi hčerka je bila zadovoljna, ker je tam blizu doma. Vedno sem ga spremljala k zdravniku, v bolnico, pomagala sem pri hranjenju in negi in se pri tem veliko naučila.

Osebjem in varovanci so se čudili, da vsak dan prihajam. A to je bila tudi moja potreba. Spet je govoril: »Moja, moja«, kar me je zelo osrečevalo in vedno sem se težko ločila od njega. Pogosto je jokal, potem pa klical: »Kje je zdaj moja mamika?« Midva sva se namreč celo življenje klicala, le z mamika in atek.

Ravno v tem času je bil pri Sv. Jožefu v domu tudi znani zdravnik dr. Felc. V pogostem srečevanju smo navezali stike, tudi njega je prihajala obiskovat njegova žena. Po njegovi smrti mi je dala knjigo »Živeti življenje«, ki jo je napisal dr. Felc. V posvetilu je napisano: »Z občudovanjem in veliko naklonjenostjo gospe Faniki Vodopivec.« Sledila pa je še misel, ki jo še danes globoko sprejemam: Vsak človek je le na enem koncu Zemlje doma in ima eno samo ljubezen.

Ta knjiga mi je ena najdragocenejših daril, kar sem jih kdaj prejela.

Jaz sem vsako jutro komaj čakala, da sem zagledala moža, ki me je po navadi že čakal za zaklenjenimi vrati. Ko me je zagledal, se je široko nasmejal in mi začel mahati. Po tem so vrata odklenili in midva sva si skočila v objem. Tako je trajalo nekaj let. Tudi 50 letnico svojega skupnega življenja sva tu dočakala.

Bolezen pa je napredovala. Ni mogel več hoditi, jaz sem mu sicer priskrbela osebno fizioterapevtko, a pomagalo ni nič. Tudi vedno več pomirjeval je dobival. S postelje so ga lahko premestili le še na voziček. Tudi z vozičkom sem ga vozila po dvorišču. Vedno mi je bilo hudo, ko sem ga zapuščala, vedoč, da se vračam v prazno hišo, kjer ga ne bom mogla gledati ali božati. Vrt, ki sem ga včasih s toliko skrbi in užitkom urejala, je postajal neurejen. Sadno drevje, ki je spomladi zacvetelo in rodilo sad, ga skoraj da nisem obrala. Tudi cvetja ni bilo več toliko kot nekoč, le vrtnice so vsako pomlad bogato cvetele, nekatere pa tudi vse leto. Te sem potem nabrala in jih nesla k Sv. Jožefu. Ob neki priliki sem slišala pesem Petra Finka, ki me je vso prevzela in si potem tudi kupila CD. Tako rada sem jo poslušala, saj se mi je zdelo, kot da je napisana zame, zato zapišem nekaj vrstic. Naslov je:

~~Vsak dan na znano pot hitim~~ *Soncu sem zapela mato*

Vrt za hišo zdaj sameva,
jablane ne zacveto,
vse posod se vidi,
da ni več znane jim dlani.

Moje rože na gredi pa dehte,
kakor kri so rdeče,
nikoli ne zvene,
vsak dan se sklonim k njim in zaihtim,
potem pa sama s šopkom na znano pot hitim.

Ko so me prosili pri Sv. Jožefu, da napišem nekaj v njihovo glasilo, Zvon s hriba, sem dala temu zapisu naslov ~~te pesmi~~. Tudi nekaj verzov sem navedla. Vsem je bilo moje pisanje zelo všeč.

vsak dan na znano pot hitim

Bolezen pa je neusmiljeno uničevala mojega ljubega moža. Imel je

pogoste pljučnice, zato so mu [✓]ustavili sondo za hranjenje, najprej skozi nos, pozneje pa direktno v želodec. Meni se je zdelo, da sem vse premalo ob njem in kaj, če se zgodi, da me ne bo, ko bo odšel. Jaz sem še vedno čutila njegovo ljubezen, če je ni mogel izpovedati, pa je to pokazal s stiskom moje roke, z rahlim nasmeškom in očkami. Še vedno si je želel moje bližine. Če je prišel kdo v sobo in se z menoj pogovarjal, je postal siten, ko pa sem stopila k njemu, ga pobožala, se je pomiril in nasmehnil.

Pa sem se odločila. Domov ga vzamem. Mnogi se niso strinjali, tudi hčerka ne, a ni odločneje nasprotovala. Skrivaj sem kupila bolniško posteljo, dvigalo in nabavila voziček za prevoz, pa še marsikaj, kar sem videla, da je potreboval v domu na Jožefovem hribu. Dogovorila sem se tudi s svojim osebnim zdravnikom dr. Žmavcem, ki je sicer domski zdravnik pri Sv. Jožefu, da bo tudi ostal zdravnik mojega moža. Imela pa sem še eno posebno srečo, ki mi jo je naklonila božja roka. Vračajoč se nekaj dni pred preselitvijo moža domov, sem srečala znanca zaposlenega v domu ob Savinji. Povedala sem mu, za kaj sem se odločila. Pa mi je dejal, da mi bo pomagal, saj imajo pri njih organizirano pomoč na domu. Šla sem v ta dom in dogovorili smo se tudi za to.

Čez nekaj dni – točno 1. 12. 2012 sem naročila prevoz in mojega moža smo odpeljali domov. Jaz sem seveda že prej doma vse pripravila. Njegovo posteljo sem namestila v dnevno sobo nasproti kuhinje, svoje ležišče pa sem uredila na kavču ob postelji v dosegu roke. Tako sva odslej vse do njegove smrti zopet spala drug ob drugemu. Čeprav je mož še zelo malo govoril, sem čutila njegovo srečo. Nekoč je celo rekel: »Nisem več v bolnici«. Jaz sem ga pobožala, on pa je našobil ustnice, čakajoč na moj poljub, ki ga je tudi dobil. Ob tem pa mi je močno stisnil roko in spet rekel: »Moja, moja mamika«.

Jaz sem se spet počutila srečno. Vse, kar je bilo potrebno narediti zanj, sem delala z velikim veseljem. Počutila sem se močno in zdravo, kot že dolgo ne. Po jutranji negi ^{sem} smo ga ob pomoči negovalke iz doma ob Savinji, preložili na fotelj, s katerega je lahko ves čas spremljal moje delo v kuhinji. In to tudi je, to sem videla v njegovih očeh in njegovem nasmehu. Ni mi bilo težko premestiti ga potem po kosilu zopet nazaj na posteljo, kjer je

največkrat zaspal. Jaz pa sem med tem opravila še ostala potrebna dela. Zvečer sem ob njem, držeč ga za roko, še kaj pogledala na televiziji, njemu pa sem pogled zastrla, da ga ni motilo. Pri vsem tem se sploh nisem počutila utrujeno. Nasprotno, bila sem srečna, da sem se ga lahko dotikala, ga ponoči pokrivala pa tudi menjavala plenice. Čez dan sem mu tudi včasih zapela kakšno pesem. Najrajši je slišal tisto:

Srček dela tika taka,
ko na mene atek čaka,
kje si bla moja mamička,
ko sem jaz v postelji ležal.

Kako srečno se je nasmejal, ko sem končala in spet je nastavil usta za poljub. Včasih pa je tudi z mano malo zagodel. Sam je nekoč pel v zboru Kovinotehna, ki se je pozneje preimenoval v zbor Celeia in dobil tudi diplomo.

Kljub skrbni negi in neizmerni ljubezni, je bolezen hitro napredovala. Sama nisem mogla sprejeti, ko mi je zdravnik nekoč dejal, da ne bo več dolgo. Vedno manj je govoril, tudi nasmeški so bili vse redkejši, stisk njegovih rok pa vse šibkejši, mišice so uplahnile, vedno bolj pa so izstopale kosti. Dihanje je postajalo oteženo. Pojavile so se tudi preležanine in se širile kljub vsem mogočim mazilom in rednemu previjanju. Vso to nego sem delala sama po navodilih patronažne sestre, ki je prihajala enkrat na teden. Zadnjih nekaj mesecev sem bila praktično vseh 24 ur na dan samo ob njem. Vse potrebno sta mi prinašala domov hčerka in zet.

Mož je bil vesel vsakega obiska. Nekoč je celo vprašal, kje pa je Mili, to je starejša njegova sestra, ki je z njim doživljala težke trenutke v otroštvu in mladosti, ^{Tako} kakor jo je ljubkovalno imenoval. Povedala sem mu, da je tudi bolana. Nje namreč nismo spustili k njemu, ker ga je s svojim govorjenjem preveč vznemirjala. Govorila je, kakor še danes, da jo bodo ustrelili, tudi njega, jim vse pobrali in tako dalje. Mene je ob neki priliki prosila naj prosim Janeza Janšo za pomoč. Ko sem ji to obljubila, se je umirila, naslednji dan

pa me zopet klicala in vprašala, če bo Janez Janša pomagal. Jaz sem jo seveda potolažila, da bo. Mili je vprašala: »A res bo?« ~~a jaz. Se bom potrudila~~ in ji ~~pritrčila~~. Potrditev jo je pomirila. Med Ivanom, mojim možem in njegovo sestro Mili je bil ~~je~~ vse življenje topel odnos, saj ~~jo~~ ^{je} ju družilo tudi strahovito doživetje, tistega dne, ko so od doma odpeljali očeta – Ateka. Ona je še to globlje doživljala, saj je bila starejša kar pet let, pomeni, da je bila takrat stara 12 let. ~~Cela družina Vodopivec je bila med sabo zelo povezana in navezana.~~ Tudi Mili je takrat stekla skupaj z Ivanom in mamo za očetom, bosa, ko so jim možje z rdečo zvezdo na kapi zagrozili: »Zginite, če ne vas bomo postrelili!« Ta dogodek Mili nosi še vedno v sebi, saj ~~pozneje~~ ^{po} vojni je s pomočjo znancev izvedela kruto resnico. Na uho ji je prišlo ime osebe, ki je očeta ustrelila. Ta oseba je živela na področju Teharij, ^{bil} ~~zelo~~ poznana politična osebnost, z velikim vplivom in privilegiji, ki so jih bili ~~deležni~~ ^{hudi} njegovi potomci. Ob priliki se je sestra nekje ~~zagovorila~~ ^{izgovorila} z ~~imenom~~ ^{ime} osebe, ki je ustrelila očeta, za kar so izvedeli sorodniki strelca očeta. Sorodniki so pričeli vršiti pritisk, na vse mogoče načine, pod katerimi je že itak globoko ranjena v duši omagala, vedoč, da so le ti še vedno pod zaščito rdeče zvezde. V duševni krizi je poskušala narediti samomor – prerezala si je žile na roki, a so jo k sreči domači še pravočasno rešili. Danes je popolni duševni bolnik, ki večino preživi v psihiatrični bolnici v Vojniku brez vsakršne opravilne sposobnosti. Za vse to je kriva »redeča zvezda na kapi«, tako imenovanih partizanov.

Vse življenje je skušala Ivanu na vse mogoče načine pomagati. Mili se je zelo mlada poročila. Mislim, da je tudi njena zasluga, da je njen mož, kot politični funkcionar dosegel, da je bil Ivan zaradi zdravstvenih razlogov oproščen služenja vojaščine. Sestra ga je tudi finančno podpirala za osebne potrebe, ga obiskovala v času bolezni, kasneje pa tudi nama pomagala, saj naju je vzela k sebi na stanovanje, ko sva se poročila in tudi v času rojstva hčerke. Zato ni nič čudno, da jo je bolani mož Ivan občasno pogrešal.

Zdravnik mi je glede moževe bolezni povedal, da je njegov organizem omagal. Postajal je tudi vse bolj bled, očke so izgubljale svoj sijaj, včasih jih niti v spanju ni mogel več zapreti. Zdravnica me je vprašala, ali naj ga pošlje v bolnico, ali pa želim, da bi umrl doma. Dejala sem, da želim, da

ostane doma. Še vedno sem nekako upala, da to še ne bo tako kmalu.

Tisto noč pred prvim februarjem 2015 je v določenih trenutkih prenehal dihati. Ko sem ga malo premaknila, je spet zadihal. Bedela sem ob njem in opazovala premikanje Adamovega jabolka pod brado, ki se je pri dihanju močno gibalo, včasih pa se je ustavilo. Zjutraj sem ga nahranila in mu dala ustrezna zdravila, ¹ dihal je. Potem sem sklenila, da bom malo počakala, da se mu hrana v želodcu umiri, kasneje pa sem ga nameravala prenesti s posebnim dvigalom na fotelj, upajoč, da bo sede lažje dihal. Med tem sem poklicala dežurno službo in jim opisala stanje. Obljubili so, da bodo nemudoma prišli. Sama sem na hitro sedla v kuhinji za mizo, da popijem čaj, a ves čas sem ga opazovala. Bil je miren. Nenadoma pa je zaropotalo. Iz ² nad kuhinjskih vrat je padel na tla keramični krožnik, ki mi ga je nekoč prinesel z neke službene poti. Nisem sem si vzela mar črepinj, ampak sem skočila k možu, misleč, da ga je ropot vznemiril. Ko pa sem pristopila k njemu, sem ugotovila, da ne diha, Adamovo jabolko se ni premikalo. Pritisnila sem svoje uho k njegovim ustam, a dihanja nisem zaznala. Poskusila sem z umetnim dihanjem, v tem pa so že prišli zdravnik in še dva sodelavca. Na prsi so mu namestili neke merilne naprave, jih premeščali, na ³ enkrat pa je zdravnik stegnil roko proti meni, ki sem stala na drugi strani postelje in rekel: »Moje sožalje, gospa«. Meni se je stemnilo pred očmi, ne vem kako sem reagirala. Vem pa, da, ko sem prišla k sebi, sem se ga dotikala z obrazom in roko. Njegova roka je bila še topla, obraz pa bled, eno oko je imel zaprto, drugo – levo pa široko odprto. Tudi usta so bila odprta. Poklicala sem hčerko in zeta, ki sta takoj prišla in urejala stvari naprej, kar je bilo potrebno. Jaz pa sem samo stala ob možu, gledala njegovo odprto oko, če se bo morda ⁴ še le zganilo. Potem sem poklicala še duhovnika, da ga je mazil. Takoj je prišel. Gospod župnik me je zelo lepo potolažil. Dejal je, da je mož lepo mirno zaspal, ob slovesu, pa je njegov duh dal, s padajočim krožnikom meni znak, da odhaja. Pozneje teh črepinj nisem vrgla stran. Preostali del krožnika pa sem obesila nazaj. Prišel je mrliški oglednik in na ⁵ zadnje avto, ki naj bi mojega moža odpeljal. Potem so ga lepo oblekli, jaz pa sem mu še odrezala šopek las in jih namestila ob njegovo sliko, ki jo nosim na obesku okrog vratu. Tudi njegovo nočno oblačilo, v katerem je umrl, počiva ob moji postelji.

*ni navedla
namerila
mirno
sliko.*

Vsi so me tolažili, da se je s tem končalo njegovo trpljenje. Bog ga je vzel k sebi, saj je bil moj mož globoko veren človek. Dala sem mu še zadnji poljub in objem ter stisnila njegove, meni tako ljubljene roke. Potem so ga odpeljali. V svoji žalosti sem hotela kar za njim, pa sta me hčerka in zet močno držala. Ostala sem brez svojega ljubega moža po 56 letih. Jokala sem in jokala in še vedno jočem, največkrat se mi to zgodi zjutraj. Pod njegovo sliko, ki visi nad mojo posteljo, v prostoru, od koder je za vedno odšel, sem si zapisala:

Vse prezgodaj si odšel
in nisi mene sabo vzel,
moj dotik več ne doseže te,
s teboj pa vedno moje bo srce.

u krogu u krogu Dobje

Moj mož zdaj počiva v grobu, kjer počiva njegova mama. Jaz pa bom poskuša najti kosti njegovega očeta, ki leže v gozdu blizu Dramelj. Javila sem se tudi za posvojitelja svojega tasta. Če mi bo uspelo, bom s tem svojemu pokojnemu možu izpolnila željo iz otroških let, ki se mu ni uresničila, ker so očeta na silo odpeljali, on pa je tisti večer, ko je oče skrit ležal pod posteljo prosil mamo: »jaz bi pa pri ateku ajal«

Z moževo smrtjo ni konec moje ljubezni do njega. Močna je tako, da seže preko groba, zato tudi napis na njegovem grobu: Kogar ljubimo, nikoli ne umre, le daleč, daleč je.

V veliki žalosti, ker se ga ne morem več dotikati, ga poljubljati, prebiram njegova čudovita pisma in pesmi in čakam na čas, ko bova spet skupaj, tam kjer ni žalosti, solza in krivic, tam bova za vedno skupaj. Rož na balkonu najinega doma ne bo več. Negovala bom le še vrtnice, da jih bom nosila njemu na grob. Enaka slika, ki jo imam nad posteljo, visi tudi v kuhinji nad mizo, kjer vsak večer molim zanj, jo prekrižam in dodam:

HVALA, KER SI BIL TAKO ZELO MOJ,
JAZ PA OSTAJAM TVOJA, TVOJA ZA VEDNO,
čeprav sama zdaj živim,
sama, sama spim,
le v sanjah te za roko še držim.

Ko zjutraj se zbudim,
se jočem in po tebi hrepenim.

*Bilo sem Froja, ti pa moj,
Meluc' spet sploš bove c Felca*

Zdaj zares globoko čutim,
da je misel dr. Felca,
ki mi jo je napisal,
da ima človek le eno,
edino pravo ljubezen,
globoka resnica.

